

SPOREN VAN HERINNERING

PEDAGOGIE EN GESCHIEDENISOVERDRACHT

EEN DRIEMAANDELIJKE UITGAVE VAN
VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

JULI - AUGUSTUS - SEPTEMBER 2025

voorwoord
p. 2

actualiteit
POSTKOLONIALE KUNST
p. 3

uitgediept
**DYNAMIEKEN, VORMEN
EN IMPACT**
p. 6

biblio
p. 13

auschwitz
**AUSCHWITZ VAN
1270 TOT 1815**
p. 14

vraagstuk
**WAT IS
KOLONIALISME?**
p. 16 + pedagogische fiche p. 19

100 jaar geleden
p. 20

no comment
p. 22

klasreflectie
**HET KOLONIALISME
TENTOONGESTELD**
p. 23

wist je dit?
**NEPAL TEGEN
DE BRITTEN**
p. 26

varia
p. 30

**UITGELEZEN?
DEEL MIJ MET ANDEREN**

**DE KOLONISATIE VAN
DE OUDHEID TOT DE 19^E EEUW**

Beste lezer

Een jaarthema wijden aan kolonisatie biedt ons een unieke kans om een cruciaal hoofdstuk uit de wereldgeschiedenis kritisch te belichten. Door kolonisatie centraal te stellen, creëren we ruimte voor meerstemmigheid en nuance rond een onderwerp dat nog steeds grote invloed heeft op onze huidige samenleving. Opnieuw zullen vier nummers van *Sporen van Herinnering* elk een aspect belichten: het nummer dat u hier in handen heeft gaat de historische toer op met een opfrissing van de kolonisatie van de Oudheid tot 1800. In het nummer 58 zullen we de kolonisatie van de 19^e eeuw aansnijden, een geschiedenis die ons tot vandaag als een spiegel wordt voorgehouden als voormalige koloniale macht. In nummer 59 zal het gaan over de kolonisatie van de Asmogendheden tijdens de Tweede Wereldoorlog. *Last but not least* zullen in nummer 60 de moeilijke thema's van de dekolonisatie en de kolonisatie in de 20^e en 21^e eeuw onder de loep genomen worden.

Dit thema stelt ons in staat om verschillende perspectieven te verkennen – van de economische motieven en machtsverhoudingen tot de culturele uitwisseling en blijvende erfenissen. De relevantie van dit thema is onmiskenbaar in een tijd waarin we worstelen met vragen over identiteit, cultureel erfgoed en internationale betrekkingen. Het jaarthema kan fungeren als katalysator voor gesprekken over rechtvaardigheid, verzoening en gedeelde toekomstvisies. De vraag is ons ook gekomen vanwege leerkrachten die deze toch wel soms pijnlijke thematiek graag in hun lessen willen verwerken, maar niet weten waar te beginnen.

Door kolonisatie in al zijn complexiteit te onderzoeken, bouwen we niet alleen historisch bewustzijn op, maar ontwikkelen we ook een genuanceerder begrip van de wereld waarin we leven – een onmisbare basis voor een inclusieve samenleving. Het team van *Sporen van Herinnering* wenst u dan ook een leerrijke ervaring bij het lezen van dit jaarthema.

Frederic Crahay
Johan Puttemans
Hoofdredactie
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

HET IN BEELD BRENGEN VAN KRITIEK EN VRAAGSTELLING POSTKOLONIALE KUNST

DEEL 1

Het begrip ‘hedendaagse kunstenaars’ in relatie tot kolonisatie is breed. Het omvat kunstenaars die zich rechtstreeks bezighouden met de geschiedenis en de nasleep van kolonialisme, maar ook anderen die bredere thema’s onderzoeken als sociale onrechtvaardigheid, ongelijkheid en machtsongelijkheid, die vaak raakvlakken hebben met de historische en voortdurende gevolgen van kolonialisme. Deze kunstenaars bestempelen hun werk misschien niet expliciet als ‘over’ kolonialisme, maar hun werk kan wel bijdragen aan een bredere discussie over de erfenis ervan. We beginnen hier met de werken van twee wereldberoemde kunstenaars die beiden het thema ‘kolonisatie’ vanuit een andere invalshoek benaderen.

Yinka Shonibare onderzoekt bijvoorbeeld kolonialisme, identiteit en machtsverhoudingen via schilderijen, fotografie, video's en installaties. Bij andere kunstenaars, zoals Arpita Singh, is het werk niet uitsluitend gericht op kolonialisme, maar bevat het vaak thema's als sociale onrust, humanitaire crises en historische verhalen, die kunnen resoneren met de ervaringen van gekoloniseerde volkeren. Postkoloniale kunstenaars vormen een brede categorie en reageren op de blijvende gevolgen van koloniaal bewind, waarbij ze vaak kwesties als nationale en culturele identiteit, ras en etniciteit aan de orde stellen. Ze leveren vaak kritiek op koloniale verhalen en eisen hun culturele erfgoed terug.

Yinka Shonibare, geboren in 1962 in Londen, studeerde beeldende kunst aan de Byam Shaw School of Art in Londen (1989) en behaalde zijn master in beeldende kunst aan Goldsmiths, University of London (1991).

In zijn interdisciplinaire praktijk gebruikt hij citaten uit de westerse kunstgeschiedenis en literatuur om de geldigheid van hedendaagse culturele en nationale identiteiten in de context van de globalisering in vraag te stellen. Door ras, klasse en de constructie van culturele identiteit te onderzoeken, geeft hij commentaar op de verwarde verhoudingen tussen Afrika en Europa en hun respectieve economische en politieke geschiedenis.

In 2004 werd hij genomineerd voor de Turner Prize. In 2013 werd hij verkozen tot lid van de Royal Academy en in 2019 werd hij benoemd tot Commandeur in de Orde van het Britse Rijk. Zijn installatie ‘The British Library’ werd in 2019 aangekocht door Tate en is momenteel te zien in Tate Modern in Londen. Shonibare ontving in 2021 de prestigieuze *Whitely Chapel Gallery Art Icon Award*. In november 2022 was Shonibare gastheer van de internationale lancering van de *Guest Artists Space* (G. A. S.) Foundation.

In 2024 presenteerde de *Serpentine* in Londen een solotentoonstelling van werken in hun *Serpentine South*-galerie, getiteld *Suspended States*. Shonibare's werk is ook te zien op de Biënnale van Venetië 2024 als onderdeel van het Nigeriaanse paviljoen, in de groepstentoonstelling: *Nigeria Imaginary*. Shonibare's werken zijn opgenomen in vooraanstaande museumcollecties over de hele wereld, waaronder de *Tate Collection* in Londen, het *Victoria and Albert Museum* in Londen en het *National Museum of African Art* van het *Smithsonian Institute* in Washington.

Arpita Singh, geboren in 1937 in Baranagar, India, was waarschijnlijk de eerste vrouwelijke kunstenaar in India die haar huiselijke wereld in haar schilderijen introduceerde – om de geldigheid ervan als genre te bepleiten. Ze verliet haar vertrouwde huis in Kolkata en vertrok met haar moeder en broer naar Delhi nadat ze haar vader had verloren. Toen Arpita jong was en moest bezuinigen op papier, tekende ze op alles wat ze maar kon vinden. Ze maakte tekeningen op flyers en gedrukte catalogi, waardoor de gedrukte teksten automatisch werden geïntegreerd in haar beelden. Ze voelde zich enorm aangetrokken tot reclameborden, uithangborden, folders en kranten. Gefascineerd door oude kaarten en diep geraakt door scènes uit films, geeft Arpita deze weer in haar kenmerkende visuele stijl. Arpita's werken tonen groteske menselijke figuren met blootliggende ribben en wervels. In haar vroegere werken leek de kunstenaar een klein meisje of een sombere vrouw die zich een weg baande door een onbegrijpelijke wereld. In haar recente werken lijkt ze vrede te hebben gesloten met die wereld en slaagt ze erin er controle over te krijgen. Ze stapte uit haar huiselijke interieurs en begeeft zich op een groter toneel van het leven. Bijna vijf jaar lang, tussen 1976 en 1981, werkte zij uitsluitend aan tekeningen en variaties op het grafische medium. Ze drukken een stemming uit, een gevoel van geluk of vreugde, van vermoeidheid of verdriet, een moment van de dag, door ernaar te verwijzen via een object, via de vorm, de kleur en, meer recentelijk, via de textuur ervan. Met de opkomst van de vrouwenstem en de Sikh-rellen van 1984 veranderde Arpita's persoonlijke kijk op de wereld, net als die van iedereen, drastisch en was nooit meer hetzelfde. Het persoonlijke werd politiek.

yinkashonibare.com

Decolonised structure: Queen Victoria, 2022

Taurus: Indulgence, 1999

arpita-singh.com

Kolonisatie van de Oudheid tot het begin van de 19^e eeuw

DYNAMIEKEN, VORMEN EN IMPACT

Kolonisatie is een fenomeen dat de loop van de menselijke beschaving fundamenteel heeft bepaald. Van de eerste Griekse en Fenicische nederzettingen rond de Middellandse Zee tot de grootschalige Europese expansie naar Amerika, heeft kolonisatie telkens opnieuw samenlevingen, economieën en culturen getransformeerd. Dit artikel verkent drie cruciale periodes waarin kolonisatie een bepalende rol speelde: de mediterrane oudheid (8^e eeuw v.Chr.- 5^e eeuw n.Chr.), de middeleeuwen (6^e-15^e eeuw) en de vroegmoderne tijd (1492-1800). Elke periode toont verschillende vormen en motivaties van kolonisatie – van de Griekse apoikiai die nieuwe stadstaten stichtten, over de middeleeuwse handelsposten van Venetië en Genua, tot de grootschalige Europese verovering van nieuwe continenten. Hoewel de drijfveren – landtekort, handelsmogelijkheden, politieke spanningen, religieuze expansie – doorheen de eeuwen consistent bleven, varieerden de methoden en gevolgen aanzienlijk. Waar antieke kolonisatie vaak leidde tot culturele uitwisseling en wederzijdse verrijking, bracht de moderne kolonisatie ook dramatische demografische ineensstortingen, gewelddadige onderwerping en blijvende economische afhankelijkheid met zich mee. Deze analyse toont hoe kolonisatie niet alleen een verhaal is van expansie en verovering, maar ook van culturele diffusie, technologische overdracht en de vorming van onze hedendaagse, onderling verbonden wereld - met alle positieve en negatieve gevolgen die daaruit voortvloeien.

De oorzaken van de antieke kolonisatie

Verscheidene factoren verklaren de opkomst van kolonisatie in de Oudheid. Aan Griekse zijde speelde de *stenochoria*, oftewel de beperkte beschikbaarheid van land en de honger naar bebouwbare grond, een beslissende rol. De bevolkingsgroei, bevorderd door een gunstiger klimaat en betere landbouwtechnieken, vergrootte de druk op vaak onvruchtbare gebieden. De hoeveelheid bebouwbaar land was beperkt, en de erfenis werd traditioneel in gelijke delen verdeeld onder alle zonen van de familie, wat tot verdere versnippering leidde. De versnippering van

familiebezittingen en de schuldenlast van kleine grondbezitters dwongen vele burgers tot ballingschap, op zoek naar middelen om elders in hun levensonderhoud en vrijheid te voorzien. Naast deze economische en sociale oorzaken waren er ook politieke motivaties: in bepaalde steden veroorzaakte een aristocratisch, hooghartig en onderdrukkend bestuur ontevredenheid, wat sommigen ertoe aanzette elders betere levensomstandigheden te zoeken. Daarnaast speelden de wens om strategische handelsroutes te beheersen en de avontuurlijke geest die sommige groepen bezielde een belangrijke rol. Bij de Feniciërs werd kolonisa-

tie vooral gemotiveerd door de zoektocht naar nieuwe handelsmarkten en de noodzaak om de inkrimping van hun oorspronkelijke grondgebied te compenseren, dat bedreigd werd door machtige burens en getroffen werd door (toen al) een klimaatcrisis. De Feniciërs, uitstekende zeevaarders, stichtten talrijke handelsposten langs de Middellandse Zeekust, waarvan Carthago de beroemdste blijft.

De Griekse kolonisatie (8^e-6^e eeuw v.Chr.)

De eerste grote periode van de Griekse kolonisatie situeert zich tussen het midden van de 8^e eeuw en het midden van de

6^e eeuw v.Chr., toen Griekse steden werden gesticht aan de kusten van de Middellandse Zee en de Zwarte Zee. Men kan deze kolonisatie beschouwen als het vervolg van de beweging die Griekse kolonisten ertoe bracht de Egeïsche Zee over te steken om de Griekse steden van Klein-Azië te stichten, grofweg tussen de 11^e eeuw en het begin van de 8^e eeuw v.Chr. De Griekse kolonisatie vond plaats in twee grote golven. Aanvankelijk gericht op nabijgelegen regio's zoals Zuid-Italië, Sicilië en de zeestraten, breidde het zich later uit over het hele Middellandse Zeebekken en naar de kusten van de Zwarte Zee. Hun kolonisatie gebeurde op onafhankelijke wijze, zodat de Grieken die zich in elke kolonie vestigden slechts uit één of twee steden afkomstig waren. Specifieke factoren kwamen in het spel bij bepaalde stichtingen: Cyrene, in Noord-Afrika, dankte zijn stichting aan een langdurige droogte op het eiland Thera. De Griekse steden in het zuiden van Klein-Azië konden hun territorium niet naar het binnenland uitbreiden omdat de staten van het achterland te machtig voor hen waren; daarom stichtten Rhodos en

Milete koloniën overzee. De informatie verstrekt door kooplieden bepaalde de locatie van bepaalde koloniën, vaak gesticht op handelsroutes: zo controleerde Massalia (Marseille) de route die de Rhônevallei opging. De Grieken stichtten *apoikiai* (kolonies), nieuwe stadstaten die meestal onafhankelijk waren van hun moederstad, maar die religieuze en culturele banden behielden met het oorspronkelijke Griekenland. De stichters namen het vuur van de heilige haard van hun stad mee, en de stad benoemde een officiële stichter (*oikistês*) aan het hoofd van de kolonie. Het orakel van Delphi speelde een belangrijke politieke rol tijdens de eerste kolonisatiegolf, want men raadpleegde het regelmatig om een locatie en een beschermgod te kiezen. Deze steden lagen vaak op strategische locaties: nabij vruchtbare gronden, met toegang tot zoet water, makkelijk te verdedigen, en gelegen aan handelsroutes. Tot de beroemdste stichtingen behoren Syracuse, Marseille (Massalia), Cyrene, Byzantium en Tarente.

De Romeinse kolonisatie
De eerste koloniën van Romeinse

burgers werden door de staat opgericht en waren dus niet het gevolg van particuliere initiatieven zoals in Griekenland. Zij hadden een militaire verdedigingsfunctie, het bewaken van de kusten, en waren louter beperkt tot Italië. Volgens de traditie was Ostia de eerste Romeinse kolonie (kort na 350 v.Chr.), gevolgd door Antium (338) en Terracina (329). Andere kwamen erbij naarmate het Romeinse territorium uitbreidde, zodat hun aantal opliep tot twaalf in 218 v.Chr. Deze kustkoloniën waren allemaal versterkte steden, omgeven door openbare landerijen verkregen door verovering. Hun inwoners, die zich op Romeins territorium bevonden, behielden het Romeinse burgerschap, hoewel zij soms te ver van Rome waren om er hun rechten uit te oefenen. De zogenaamde Latijnse koloniën hadden een andere grondwet. Het waren onafhankelijke staten, enkel onderworpen aan Romeinse controle op het gebied van buitenlandse politiek en door de verplichting om contingenten te leveren aan het Romeinse leger. De kolonisten die het Romeinse burgerschap genoten moesten daaraan verzaken, maar zij hadden handelsrechten,

Marseille, in de oudheid bekend onder de naam Massalia, werd rond 600 v.Chr. gesticht door Griekse kolonisten uit de stad Phocaea, gelegen in Ionië (het huidige Turkije). Vandaag is de bijnaam van Marseille nog steeds 'la cité phocéenne'

© Olena Ilynska / Wikipedia

beschermd door Romeinse rechtbanken, en konden huwen met Romeinse burgers. Aan het einde van de 3e eeuw v.Chr. waren koloniën gevestigd in heel Italië om een groot aantal strategische plaatsen te controleren.

De uitbreiding buiten Italië

De Romeinse kolonisatie onderging een transformatie aan het einde van de 2^e eeuw v.Chr.; stichtingen werden frequenter en, om economische redenen, soms buiten Italië. De eerste (mislukte) stichting buiten Italië was die van de kolonie Junonia, gevestigd in 122 v.Chr. door Gaius Gracchus op het territorium van Carthago; daarna vond in 118 v.Chr. de stichting plaats van Narbo Martius (Narbonne) in de Provence. De meest succesvolle koloniën van Gracchus en Caesar, met name die van Corinthe, waren bestemd om land te verschaffen aan de armen en om verlaten gebieden te rehabiliteren. Andere koloniën, zoals die van Sulla en die uit de tijd van het eerste triumviraat, werden opgericht om land te verdelen onder de veteranen. De belangrijkste koloniën van het einde van de Republiek waren Corduba (Córdoba) in Spanje, Aquae

Sextiae (Aix) en Arelate (Arles) in Gallië. Afrika werd ook een belangrijke kolonisatieregio: Marius vestigde er veel van zijn veteranen, en een groot aantal Italianen vertrok naar Cirta (Constantine) evenals naar andere Afrikaanse steden om commerciële redenen. Het kolonisatieproces aan de grenzen van het Rijk werd voortgezet onder de keizers, vooral om land te verdelen aan veteranen; talrijke steden werden zo opgericht of vergroot. In andere gevallen waren de koloniën het resultaat van het militaire systeem van de legioenen gestationeerd in permanente kampen aan de grenzen. De semimilitaire nederzettingen die rond deze kampen ontstonden zijn de oorsprong van moderne steden zoals Keulen (Colonia Agrippina), Lincoln (Lindum) en York (Eboracum).

De impact van kolonisatie op de antieke wereld

Een van de belangrijkste effecten van kolonisatie was de verspreiding van de Griekse en Fenicische culturen over uitgestrekte gebieden. De stichting van Griekse steden leidde tot de hellenisering van een groot deel van het Middellandse Zeegebied: taal, schrift,

religieuze praktijken, architectuur, kunst en levensstijlen verspreidden zich ver buiten het vasteland van Griekenland. De Etrusken namen bijvoorbeeld het Griekse alfabet over dat ze doorgaven aan de Romeinen, terwijl inheemse volkeren kennis maakten met nieuwe producten zoals wijn, olie en aardewerk, evenals nieuwe stedelijke vormen. Op economisch gebied bevorderde kolonisatie de intensivering van de handelsuitwisseling in het Middellandse Zeegebied. De Griekse en Fenicische kolonies werden essentiële knooppunten voor de handel in graan, metalen, wijn, olie, maar ook voor ideeën en technieken. De zeeroutes die door de Grieken en Feniciërs werden beheerst, droegen bij aan de welvaart van hun steden en de circulatie van rijkdom, terwijl ze tegelijkertijd innovatie in navigatie en stedelijke organisatie stimuleerden. Kolonisatie had ook een politieke en sociale impact. Het hielp interne spanningen in de moedersteden te verminderen door een uitlaatklep te bieden voor overbevolking en armoede, maar het bevorderde ook de opkomst van nieuwe elites in de kolonies, vaak onafhankelijk van hun moeder-

stad. Deze nieuwe steden verspreidden zich soms op hun beurt, waardoor de Griekse of Fenicische cultuur nog verder werd verspreid. Ten slotte heeft kolonisatie de menselijke en culturele landschappen van de antieke wereld blijvend veranderd. De steden die in deze periode werden gesticht, zoals Marseille, Syracuse of Carthago, werden belangrijke beschavingscentra, soms leidend tot machtige staten of belangrijke culturele en wetenschappelijke innovaties. De invloed van de antieke kolonisatie strekte zich zo uit tot ver na de oudheid, en voedde het Romeinse Rijk en vervolgens de christelijke beschaving.

Kolonisatie tijdens de middeleeuwen

De kolonisatie tijdens de middeleeuwen heeft niet dezelfde omvang noch dezelfde modaliteiten als de moderne kolonisatie, maar het vormt een belangrijk fenomeen dat de middeleeuwse wereld diepgaand heeft gemarkeerd. In de middeleeuwen neemt kolonisatie voornamelijk drie vormen aan. Ten eerste vinden we nederzettingskolonisatie, wat de duurzame vestiging van bevolkingsgroepen uit de metro-

pool behelst, zoals Scandinavische kolonisten in IJsland, Groenland of Normandië. Ten tweede ontstaat er handelspostkolonisatie door de oprichting van handelsbasissen en autonome wijken in vreemde steden, met name door Italiaanse maritieme republieken zoals Venetië en Genua in het oostelijke Middellandse Zeegebied. Ten derde zien we militaire en religieuze kolonisatie door verovering en controle van gebieden om religieuze of strategische redenen, zoals tijdens de Kruistochten of de expansie van Duitse militaire ordes naar het Oosten, bekend als de *Drang nach Osten* (in Sporen 59 zullen we terugkomen op de 20^e-eeuwse invulling hiervan). Tussen de 8^e en 11^e eeuw voeren de Vikingen niet alleen plundertochten uit, maar ondernemen ze ook kolonisatie-initiatieven. Ze stichten kolonies in IJsland, Groenland, de Britse Eilanden, en zelfs kortstondig in Noord-Amerika (Vinland). Hun aanwezigheid in Ierland, Normandië of Rusland verandert de lokale samenlevingen blijvend, wat leidt tot het ontstaan van nieuwe stedelijke centra en een intensivering van commerciële en culturele uitwisselingen. Venetië en Genua zijn

de belangrijkste actoren in de mediterrane kolonisatie. Vanaf de 11^e eeuw vestigen zij handelsposten in Constantinopel, Kreta, Cyprus, Syrië-Palestina, en later aan de kusten van de Zwarte Zee zoals Caffa, Tana en Trebizonde. Deze expansie gaat gepaard met georganiseerde migraties, de oprichting van autonome wijken en politieke controle over bepaalde eilanden of steden. Deze kolonies worden knooppunten van handel tussen het Oosten en het Westen en zijn voorlopers van moderne kolonisatievormen. De Duitse Orde en andere Duitse militaire ordes vestigen zich in de Baltische landen en Pruisen, veroveren Slavische en heidense gebieden, vestigen Duitse kolonisten en leggen het christendom op. Deze kolonisatie gaat vaak gepaard met geweld, maar ook met overdracht van landbouwtechnieken en sociale organisatie.

Voorbeelden buiten Europa

In de islamitische wereld neemt kolonisatie de vorm aan van veroveringen en vestigingen van Arabische, Turkse of Berberse bevolkingsgroepen in uitgestrekte gebieden, van Spanje tot India. Bijvoorbeeld, de verovering van

Andalusië door de Omajjaden in de 8^e eeuw gaat gepaard met een geleidelijke arabisering en islamisering van de lokale bevolking. In Noord-Afrika en Centraal-Azië vestigen islamitische dynastieën garnizoenen, stichten steden en bevorderen de integratie van lokale elites.

Onder de Song- en vooral de Yuan-dynastie (Mongolen) kent China interne en externe kolonisatiebewegingen. De keizers moedigen de migratie van Hanbevolkingsgroepen aan naar het zuiden van China of naar veroverde gebieden, waardoor multi-etnische gebieden geleidelijk in het rijk worden geïntegreerd. Deze dynamiek wordt overigens in het China van de 21^e eeuw verdergezet. De Mongolen verplaatsen ambachtslieden, handelaren en bestuurders door Eurazië om hun dominantie te consolideren en uitwisselingen te stimuleren.

Buiten Europa bereiken de Vikingen - het recentelijk in de media veelbesproken - Groenland en het noordoosten van Noord-Amerika (Vinland), waar ze proberen kolonies te vestigen, hoewel deze nederzettingen doorgaans een kort leven beschoren zijn. Hun aanwezigheid draagt

niettemin bij aan het openen van nieuwe zeeroutes en de uitwisseling van goederen en technieken tussen de Oude en de Nieuwe Wereld.

De gevolgen van middeleeuwse kolonisatie

Op economisch gebied stimuleert kolonisatie grootschalige handel. Italiaanse handelsposten dienen als knooppunten tussen Europa, Azië en Afrika, wat de circulatie van goederen, mensen en ideeën bevordert. Landbouw- of mijnbouwkolonies, zoals die van de militaire ordes of de Vikingen, maken de exploitatie van nieuwe gronden en hulpbronnen mogelijk. De sociale en demografische gevolgen manifesteren zich door bevolkingsbewegingen die leiden tot etnische en culturele vermenigving. De vestiging van Italiaanse, Duitse, Noorse of Arabische kolonisten verandert de samenstelling van lokale samenlevingen, introduceert nieuwe landbouw-, ambachts- of architectuurtechnieken, en soms nieuwe juridische of religieuze systemen. Politiek gezien gaat kolonisatie gepaard met de oprichting van nieuwe politieke entiteiten, zoals de Latijnse Staten in het Oosten na de Kruis-

tochten, de Normandische hertogdommen, of de staten van de Duitse Orde. Deze entiteiten spelen een rol in het machtsverwicht en in de verspreiding van politieke of administratieve modellen. De culturele en religieuze gevolgen van koloniale overheersing gaan vaak gepaard met een wens om de taal, religie of gewoonten van de metropool op te leggen. De Kruistochten, de Duitse expansie of de islamitische verovering leiden tot bekeringen, de bouw van kerken, moskeeën of kloosters, en de verspreiding van nieuwe artistieke of intellectuele vormen. Echter, middeleeuwse kolonisatie veroorzaakt ook negatieve gevolgen zoals conflicten, geweld, gedwongen verplaatsingen en soms de marginalisering of het verdwijnen van inheemse bevolkingsgroepen, een trend die zich in de volgende periode zal verderzetten.

Kolonisatie tijdens de moderne tijd (1492-1800): dynamiek en impact

De moderne tijd, die zich uitstrekt van de 15^e tot de 19^e eeuw, markeert een belangrijk keerpunt in de wereldgeschiedenis met de Europese koloniale expansie. Dit

Het kustgebied van Groenland is het enige ijsvrije gedeelte van een onherbergzaam eiland. Volgens de IJslandse sagen zou de Vikingleider Erik de Rode de naam 'Groenland' hebben gekozen in de hoop andere kolonisten aan te trekken

fenomeen, dat begon in 1492 met de aankomst van Christoffel Columbus (1451-1506) in Amerika, zou het evenwicht tussen continenten, menselijke samenlevingen en ecosystemen blijvend verstoren. Vanaf het einde van de 15^e eeuw begonnen de grote Europese mogendheden zoals Spanje, Portugal, later Frankrijk, Engeland en Nederland met de verkenning en verovering van nieuwe gebieden. Het Verdrag van Tordesillas (1494) verdeelde de 'Nieuwe Wereld' tussen Spanjaarden en Portugezen, maar al snel breidde de competitie zich uit naar heel West-Europa. In Amerika ging de Spaanse (de *Conquista*) en Portugese verovering gepaard met de vernietiging van grote inheemse Amerikaanse rijken zoals de Azteken en Inca's, en de vestiging van nederzettingen- en exploitatiekolonies. Andere Europese mogendheden vestigden zich in de Antillen, Noord- en Zuid-Amerika, waar ze de productie organiseerden van suiker, tabak, katoen, koffie, enzovoort, voor de Europese markt. Hoewel de Europese aanwezigheid in Afrika eerst beperkt bleef tot kusthandelsposten en slavenhandel, zag Azië de vestiging van

handelsposten in India, Indonesië en China, voorafgaand aan een directere overheersing in de 19^e eeuw, met name met het Britse Rijk in India. In de 19^e eeuw versnelde de 'wedloop om kolonies' met de industriële revolutie. Afrika werd geleidelijk verdeeld tussen de Europese mogendheden tijdens de 'Conferentie van Berlijn' (1884-1885), terwijl Azië onder toenemende druk kwam te staan van de koloniale rijken. Hierover meer in de rubriek 'Uitgediept' van nummer 58 van *Sporen van Herinnering*.

Demografische en sociale gevolgen

De impact van kolonisatie op inheemse samenlevingen was enorm. Er vond een demografische ineenstorting plaats waarbij de komst van Europeanen een ware slachting veroorzaakte in Amerika, waar 90% van de inheemse bevolking in een eeuw verdween, voornamelijk door geïmporteerde infectieziekten zoals pokken, griep en mazelen, maar ook door oorlogen, dwangarbeid en volksverhuizingen.¹ Men schat dat er aan het begin van de 17^e eeuw 56 miljoen doden vielen in Amerika, bijna 10% van de

wereldbevolking van die tijd. Om de daling van de inheems Amerikaanse bevolking te compenseren, organiseerden Europeanen de Atlantische slavenhandel, waarbij tussen de 16^e en 19^e eeuw ongeveer 12 miljoen Afrikanen naar het Amerikaanse continent werden gedeporteerd.² De sociale, economische en culturele structuren van gekoloniseerde gebieden werden ingrijpend verstoord door het verdwijnen of marginaliseren van lokale elites, introductie van nieuwe landbouwgewassen, verstedelijking, gedwongen religieuze bekering, en de oplegging van nieuwe talen en rechtssystemen.

Economische, ecologische, politieke en culturele gevolgen
Koloniale economieën werden gereorganiseerd ten dienste van de moederlanden, waarbij de productie werd gericht op de export van grondstoffen en de import van Europese industrieproducten. Deze afhankelijkheid remde de lokale ontwikkeling en vergrootte de ongelijkheden. De milieueffecten waren ingrijpend: kolonisatie veranderde ecosystemen door de introductie van nieuwe dier- en plantensoorten,

Het *Maison des esclaves* op het eiland Gorée, voor de kust van Senegal. Van de 15e tot de 19e eeuw was Gorée een van de grootste slavenhandelscentra aan de Afrikaanse kust. Het eiland werd achtereenvolgens bezet door de Portugezen, Nederlanders, Engelsen en Fransen, die allemaal controle wilden over dit belangrijke punt in de Atlantische handel. Gorée komt overigens van het Nederlands 'goede rede' (goede ankerplaats)

© Wikipedia

ontbossing, uitputting van de bodem, en transformatie van agrarische landschappen. Gekoloniseerde samenlevingen ondergingen politieke overheersing, economische uitbuiting en culturele onderdrukking. Maar ze ontwikkelden ook vormen van verzet, syncretisme en, later, emancipatie- en onafhankelijkheidsbewegingen. Kolonisatie bevorderde daarnaast de circulatie van mensen, ideeën, technieken en culturen, waardoor de globalisering versnelde. Maar het ging ook gepaard met geweld, raciale discriminatie en de opbouw van een ongelijke wereldorde, waarvan de effecten vandaag nog steeds voelbaar zijn.

Besluit

Kolonisatie in de oudheid was niet simpelweg een verplaatsing van bevolkingsgroepen, maar een complex fenomeen met meervoudige oorzaken en diepgaande effecten. Het maakte de ontmoeting en wederzijdse verrijking van verschillende culturen mogelijk, de verspreiding van kennis en technieken, en de structurering van een onderling verbonden mediterrane gebied. De sporen van deze expansie zijn nog steeds

zichtbaar in de talen, steden en tradities van het Middellandse Zeegebied. De kolonisatie in de middeleeuwen, of het nu Europees, Noors, islamitisch of Chinees was, heeft een structurerende rol gespeeld in de transformatie van de middeleeuwse wereld. Het heeft de circulatie van mensen, goederen en ideeën bevorderd, maar ook conflicten, overheersingen en duurzame veranderingen in lokale samenlevingen veroorzaakt, en daarmee de weg bereid voor de grote koloniale expansies van de moderne tijd. De kolonisatie tussen 1492 en 1800 heeft de wereld voor het eerst diepgaand veranderd. Het maakte Europese expansie, de vorming van wereldrijken en de versnelling van uitwisselingen mogelijk, maar ten koste van immens menselijk lijden, culturele vernietiging en een blijvende verstoring van samenlevingen en natuurlijke omgevingen. De debatten over haar erfenis, tussen bijdragen en trauma's, staan vandaag nog steeds centraal in collectieve herinneringen en identiteiten. ■

Frédéric Crahay

(1) Alexander Koch et al., "Earth system impacts of the European arrival and Great Dying in the Americas after 1492," in: *Quaternary Science Reviews*, 207, 1 maart 2019, p. 13-36, zie: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277379118307261>

(2) Slavernij in: *Canon van Nederland*. Zie: <https://www.canonvannederland.nl/slavernij>

BIJ DE BIBLIOTHEEK VAN STICHTING AUSCHWITZ KAN U OOK TERECHT VOOR ANDERE ACTUELE THEMA'S

De boeken en tijdschriften uit de meertalige bibliotheek van Stichting Auschwitz hebben ook betrekking op de studie van kolonialisme, slavernij, dekolonisatie en alle facetten van historische onderdrukking en uitbuiting.

Ze beschikt over belangrijke documentatie in verband met slavenhandel en koloniaal geweld. Talrijke werken behandelen eveneens de geschiedenis van verzet tegen koloniale overheersing, abolitionistische bewegingen en onafhankelijkheidsstrijd in Afrika, Azië en de Amerika's. Het is dankzij deze pertinente collectie dat de teksten in Sporen van Herinnering grotendeels tot stand komen.

Ook over meer theoretische en

methodologische onderwerpen is in de bibliotheek materiaal voorhanden: de relatie tussen koloniale geschiedenis en hedendaags herdenken, het gebruik van getuigenissen en mondelinge overlevering van gekoloniseerde volkeren, de waarde van vergelijkende benaderingen tussen verschillende koloniale contexten, de grote debatten en controversen in de geschiedschrijving over de interpretatie van koloniale systemen, postkoloniale theorie en dekolonisatie, enz.

De bibliotheek stelt bovendien werken met een pedagogische inslag, talrijke getuigenissen en significante romans in verband met de slavernij- en kolonisatie-

ervaring ter beschikking van haar lezers.

De collecties bevatten ook werken over racisme, discriminatie, xenofobie en de heropleving ervan, evenals over koloniale geschiedenisontkenning en hedendaags extremisme.

De bibliotheek is toegankelijk voor het brede publiek, maar enkel op telefonische afspraak of per mail. Met de online catalogusmodule kunt u zoeken tussen meer dan 13.000 meertalige boeken van onze collectie die ter beschikking staat van het brede publiek. Hieronder een selectie van de werken die u kan raadplegen i.v.m. koloniale uitbuiting en slavernijsystemen.

Een boek zoeken in onze bibliotheek?

<https://auschwitz.be/nl/bibliotheek-archief/online-bibliotheek>

EEN STRATEGISCHE PLEK OP DE GRENS VAN VERSCHILLENDE RIJKEN EN CULTUREN

De plek die wij vandaag kennen als Auschwitz, waarvan de oorspronkelijke, Poolse naam Oświęcim is, doemt op uit de nevelen van de geschiedenis rond 1270. Dit is de oudste datum die vermeldt staat op een document dat het over de toekenning van de stadsrechten van Oświęcim heeft.¹ De kleine stad, dat de Duitstaligen later Auschwitz zouden gaan noemen, heeft in de loop van de middeleeuwse geschiedenis tot het einde van de Nieuwe Tijd steeds van een geostrategisch belang genoten. Oświęcim, gelegen in het zuiden van het huidige Polen, was destijds een kleine grensstad, waar vaak strijd werd gevoerd tussen Polen, Bohemen en Hongarije. In tegenstelling tot de meer noordelijk en westelijk gelegen gebieden maakte het geen deel uit van de intensieve Duitse kolonisatiegebieden in de middeleeuwen. De stad kende echter altijd een zekere Duitse aanwezigheid, met name als handelsstad en cultureel kruispunt, maar zonder een belangrijk centrum van middeleeuwse Duitse kolonisatie te zijn.

De geschiedenis van het hertogdom Oświęcim

Het hertogdom Oświęcim werd rond 1315 opgericht toen het grotere hertogdom Cieszyn werd opgesplitst. Langs de rivier Biłota, die de grens vormde met het hertogdom Cieszyn, ontstond waarschijnlijk het Bielsko-Biłota-taalgebied. Later kwamen daar nog nieuwe kolonisten bij uit Germaanse landen.

In 1327 gebeurde er iets belangrijks: Jan I Scholastyk, de heerser van Oświęcim, legde een eed van trouw af aan Jan van Luxemburg, de koning van Tsjechië. Hierdoor werd het hertogdom een vazalstaat van de Tsjechische Kroon. In het officiële document dat op 24 februari in Bytom werd opgesteld, stonden verschillende steden vermeld die onder het westerse recht vielen: Oświęcim, Zator, Kęty, Żywiec, Wadowice en Spytkowice.

De 15^e eeuw bracht grote problemen met zich mee. Na het uitbreken van de Hussietenoorlogen (militaire acties tegen protestan-

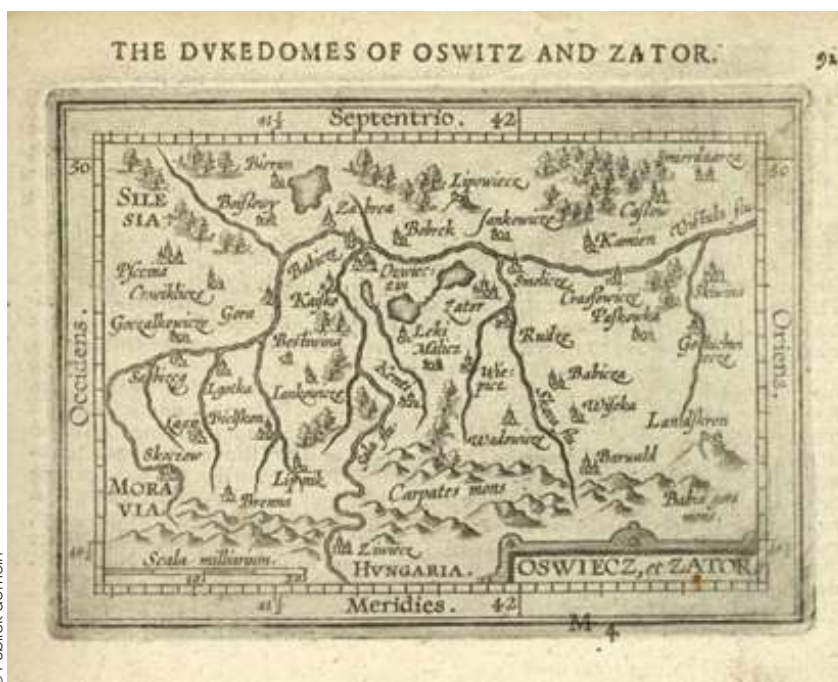
ten die Hussieten werden genaamd, naar de hervormer Jan Hus) heerste er veel banditisme, waardoor mensen wegvluchtten en sommige dorpen leeg kwamen te staan. In 1433 vochten de troepen van Oświęcim samen met andere hertogdommen tegen de Hussieten en hun bondgenoten in de Slag bij Żory, die ze wonnen. In 1445 werd het hertogdom opgedeeld: een deel werd het nieuwe hertogdom Zator onder leiding van Wacław I. Later, in 1454, legde Jan IV een eed af aan de Poolse koning Kazimierz Jagiellończyk. Drie jaar later, in 1457, verkocht hij zijn hele hertogdom aan Polen voor 50.000 Praagse groschen. Dit omvatte twee steden, twee kastelen en 45 dorpen. Vanaf dat moment werd het hertogdom bestuurd door een door de Poolse koning benoemde *starosta* (gouverneur). De lokale adel behield wel haar eigen rechten, parlement en wetgeving. In 1564 werden de hertogdommen Oświęcim en Zator officieel opgenomen in het Koninkrijk Polen als

onderdeel van de provincie Kraków.

De Oostenrijkse periode

Na de Eerste Poolse Deling in 1772 (de verdeling van delen van Polen tussen Pruisen, Oostenrijk en Rusland) kwam het gebied onder Oostenrijks bestuur en werd het onderdeel van Galicië. De officiële naam werd: 'Koninkrijk Galicië en Lodomeria, samen met het Groothertogdom Krakau en de hertogdommen Oświęcim en Zator'.

De namen Auschwitz en Oświęcim werden reeds eeuwenlang door elkaar gebruikt; hoewel de Poolse cultuur overheerste, was er altijd een Duitse aanwezigheid en was Duits de *lingua franca* van de bredere regio. In de eerste decennia van de Habsburgse (Oostenrijkse) heerschappij werd een halfslachtige poging gedaan om de stad te germaniseren en van 1820 tot 1850 maakte de stad zelfs deel uit van het Duitse Bond, waarna ze weer bij Galicië werd gevoegd.

▲ De hertogdommen van Oświęcim en Zator op een kaart van Abraham Ortelius uit 1603

De Joodse gemeenschap in Oświęcim

Vóór 1815 speelden de joden van Oświęcim (Auschwitz) een belangrijke economische, culturele en gemeenschapsrol, net als in veel andere Poolse steden in de regio. Hun aanwezigheid in de stad begint zich vanaf de tweede helft van de 16e eeuw te versterken, toen ze een gestructureerde gemeenschap stichtten met een eigen synagoge en begraafplaats. De Jiddische naam van de stad, *Oshpitzin* ('gasten'), getuigt van hun integratie, terwijl ze toch hun eigen identiteit behielden. De joden van Oświęcim droegen bij aan de dynamiek van de lokale handel, met name in de verkoop van zout, peper en saffraan en in de productie van alcohol, een sector die tot in de 20e eeuw belangrijk zou blijven. Hun economische betrokkenheid vormde een aanvulling op die van de andere inwoners en de stad bleef een voorbeeld van coëxistentie, ook al bleven gemengde huwelijken zeldzaam. Op cultureel en religi-

eus vlak werd de joodse aanwezigheid gekenmerkt door een dynamisch gemeenschapsleven, met eigen instellingen (synagoge, begraafplaats, scholen) en een aanzienlijke invloed van het chasidisme en andere joodse stromingen. De stad stond ook bekend om zijn gewaardeerde rabbijnen, zozeer zelfs dat er een Jiddisch gezegde was: "Het is echt goed leven in Wenen, maar sterven moet je in Oshpitzin".²

Samenvattend kan worden gesteld dat de joden van Oświęcim vóór 1815 een essentieel onderdeel vormden van het lokale leven, actief deelnamen aan de economie, het religieuze leven en het maatschappelijk leven, en tegelijkertijd een sterke gemeenschapsidentiteit behielden. Dichter bij ons gewoonlijke thema, heeft archiefonderzoek 5.223 Poolse joden geïdentificeerd die geboren werden in Oświęcim en die gedeporteerd werden en grotendeels vermoord in Auschwitz.³ Velen van deze Oświęcim-natives vestigden zich voor de oorlog in

andere steden in Polen of andere Europese landen zoals Duitsland, Tsjecho-Slowakije, Frankrijk, Oostenrijk, Hongarije, België en Nederland. Tragisch ironisch is dat deze mensen uiteindelijk werden teruggebracht naar de plaats van hun geboorte om daar te worden vermoord in het moordcentrum dat de nazi's er hadden gebouwd. ■

Frédéric Crahay

(1) Robert-Jan van Pelt, Deborah Dwork, *Auschwitz stad, fabriek, vernietigingskamp*, Verbum, 2017, 584 p.

(2) Matt Lebovic, In the shadow of Auschwitz, Jewish life once flowed with spirits. *The Times of Israel*, 3 december 2017.

(3) Gérard Panczer, Sylvie Altar, Nés à Oswiecim, assassinés à Auschwitz in: *Tsafon*, 88, 2024 p. 127-150. Zie: <https://journals.openedition.org/tsafon/16578#ftn8>

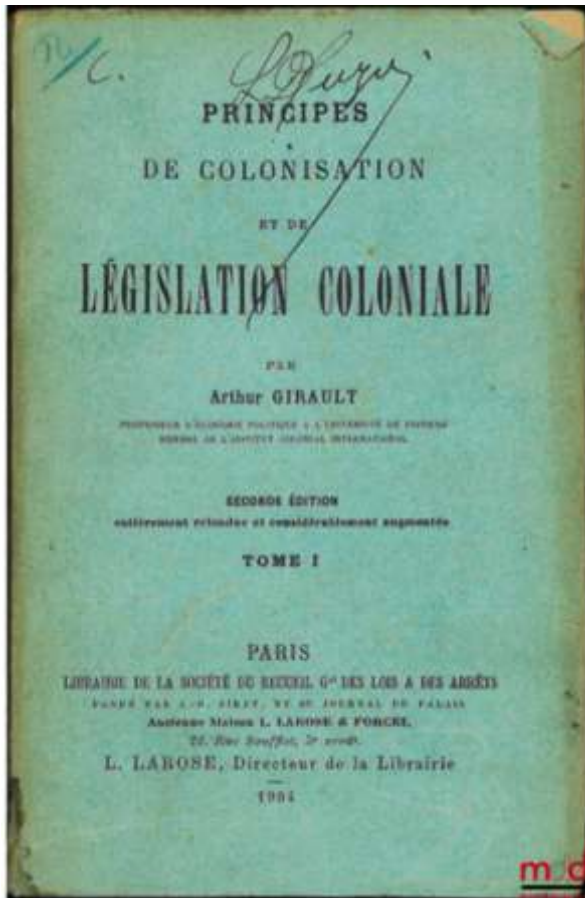
WAT IS KOLONIALISME?

Kolonialisme is een politiek systeem en een ideologie waarbij een land, een stad(staat) of een compagnie een territorium en zijn bevolking domineert, controleert en exploiteert in het belang van de koloniserende entiteit. Dit omvat vaak de vestiging van kolonisten, het overnemen van politieke, militaire en economische controle, het exploiteren van de hulpbronnen van het veroverde gebied, en het opleggen van de taal, cultuur of wetten van het dominerende land aan de lokale bevolking.

Het woord 'kolonialisme' vindt zijn oorsprong in het Latijnse *colonia*, dat zelf afstamt van het werkwoord *colere*, wat 'bewerken', 'bewonen' of 'tot waarde brengen' betekent. Het achtervoegsel '-isme' wordt toegevoegd om een term te vormen die een doctrine, houding of ideologie aanduidt. In deze logica betekent het Latijnse *colonia* een vestiging van kolonisten, gebied geëxploiteerd door kolonisten. Etymologisch gezien verwijst kolonialisme dus naar het geheel van doctrines of praktijken die verband houden met de vestiging, het beheer en de exploitatie van kolonies door een buitenlandse mogendheid. Kolonialisme onderscheidt zich van eenvoudige kolonisatie door een streven naar duurzame onderwerping en systematische uitbuiting, vaak gerechtvaardigd

door ideologieën zoals de 'beschavingsmissie' of de vermeende culturele of technische superioriteit van de kolonisator. Het betreft dus een ongelijke relatie, waarin de belangen van het gekoloniseerde volk doorgaans worden verwaarloosd ten gunste van die van de kolonisator. De kolonisatie van een territorium steunt in de geschiedenis sterk op de zogenaamde doctrine van de *terra nullius*. Deze doctrine is een beginsel van internationaal recht volgens hetwelk een gebied dat aan geen enkele staat toebehoort – dat wil zeggen dat niet onder de soevereiniteit van een erkende staat valt – kan worden toegeëigend door de eerste staat die er daadwerkelijk bezit van neemt. Oorspronkelijk werd dit concept gebruikt om de inbezitting van als 'heer en meesterloos' be-

schouwde gronden te rechtvaardigen, vaak ten koste van de inheemse bevolking. De Europese koloniale machten bestempelden gebieden die volgens hun criteria geen erkende staatsorganisatie of grondbezitsstelsel volgens het Europese model hadden, als *terra nullius*. Dit maakte het mogelijk om de kolonisatie en exploitatie van grote delen van de wereld, zoals Australië en delen van Afrika, te legitimeren. Deze interpretatie werd echter sterk betwist en in twijfel getrokken. Sinds 1975 is het Internationaal Gerechtshof van oordeel dat een gebied dat bewoond wordt door volkeren met een sociale en politieke organisatie niet langer als *terra nullius* kan worden aangemerkt. Tegenwoordig kunnen alleen echt onbewoonde gebieden, zonder bevolking of sociale organisatie, nog

De *Principes de colonisation et de législation coloniale* van Arthur Girault uit 1894. Dit werk wordt vaak aangehaald als een belangrijke referentie om de Franse kolonisatie en haar principes te begrijpen

als *terra nullius* in de strikte zin van het internationaal recht worden beschouwd.

Voorbeelden van kolonisatie door de geschiedenis heen zullen in de rubriek 'Uitgediept' van dit nummer aangehaald worden, gaande van de Griekse oudheid tot het begin van de 19^e eeuw. De hedendaagse periode daarentegen (de wereld sinds 1945), kreeg dan weer te maken met nieuwe fenomenen zoals dekolonisatie en neokolonialisme, hier zullen we dieper op ingaan in het nummer 60 van *Sporen van Herinnering*. Dekolonisatie is het proces waarbij kolonies zich losmaken van hun overheerser en zelfstandig worden. In eerste instantie verwijst de term naar de juridische en politieke onafhankelijkheid van niet-Europese gebieden die lange tijd door Europese mogendheden

Verskillende elementen van kolonialisme
in één beeld: slavernij, economisch voordeel,
beschaven en overzeese territoria

© Stichting Auschwitz

is, maar dat het economische systeem en het politieke beleid in werkelijkheid van buitenaf worden aangestuurd. Buitenlands kapitaal en investeringen worden daarbij vaak ingezet voor uitbuiting in plaats van ontwikkeling, waardoor de kloof tussen rijke en arme landen juist vergroot in plaats van verkleind wordt. Dit kan zich uiten in het opleggen van economische structuren, het installeren van bevriende regimes, of het verbinden van politieke en economische voorwaarden aan hulp en investeringen. Neokolonialisme wordt gezien als de 'laatste fase van het imperialisme', zoals onder andere geformuleerd door Kwame Nkrumah³ (1909-1972), de eerste (autocrati-

sche) president van Ghana. Hij stelde dat deze vorm van overheersing gevaarlijk is omdat de betrokken landen wel de lasten van afhankelijkheid dragen, maar de dominante machten geen directe verantwoordelijkheid meer hoeven te nemen. Hierdoor blijven de machtsverhoudingen uit de koloniale tijd in stand, ondanks de formele onafhankelijkheid van de voormalige kolonie. Neokolonialisme wordt dan ook vaak bekritiseerd als een belemmering voor echte, duurzame ontwikkeling en zelfbeschikking van landen in het mondiale Zuiden. ■

Frédéric Crahay

(1) Marjolein Wilke, Karel Van Nieuwenhuysse, *Lespakket: Historisch denken over dekolonisatie na 1945*, KUL, zie: <https://www.arts.kuleuven.be/outreach/geschiedenis/lespakket-dekolonisatie-na-1945/documenten/handleiding-integraal.pdf>

(2) Teaching Learning Center, *Dekolonisatie*, zie:

<https://www.tlcenter.nl/begrip-penlijst/dekolonisatie/>

(3) Kwame Nkrumah, *Neocolonialism, the last stage of Imperialism*, 1965, zie: <https://www.marxists.org/ebooks/nkrumah/nkrumah-neocolonialism.pdf>

1. Vergelijking van Kolonialisme en Neokolonialisme

"Wat zijn de belangrijkste verschillen tussen klassiek kolonialisme en neokolonialisme? Geef concrete voorbeelden."

2. Gevolgen van Dekolonisatie

"Waarom verliep dekolonisatie in golven en wat betekent 'dekolonialiteit' in de hedendaagse context?"

Elk trimester verschijnt in *SPOREN VAN HERINNERING* een praktische pedagogische toepassing met bijhorende fiche die u in de klas kan gebruiken en verzamelen. U vindt deze fiches ook terug op onze website www.auschwitz.be onder de rubriek PEDAGOGIE.

Op 9 november 1925, dag-op-dag twee jaar na de mislukte Hitlerputsch, wordt de SS officieel opgericht. De vierde leider, Heinrich Himmler, zal pas in 1929 de teugels in handen krijgen en de beruchtste *Reichsführer-SS* worden

In 1920 neemt Adolf Hitler stilaan de leiding over van de tot dan toe kleine partij DAP en zal haar omvormen tot de NSDAP. Gezien hij niet zo gesteld is op democratische principes, vormt hij de *Sturmabteilung* (SA). Deze knokkersbazen slaan er wild op los tegen politieke en ideologische tegenstanders. Uit deze eerder paramilitaire groep ontstaat vrij snel de *Stabswache*. Deze zal in 1923, nog voor de Hitlerputsch, omgevormd worden tot de *Stoßtrupp Hitler*. Oorspronkelijk bestaat ze uit een achtkoppige groep die uitgerust is met een aantal wagens en kan aldus vrij snel optreden waar nodig. Misschien wel de belangrijkste eigenschap is dat ze onvoorwaardelijke trouw hebben gezworen aan de Führer. Na de mislukte putsch van Hitler en de zijnen, wordt de *Stoßtrupp Hitler* verboden. Na het uitzitten van zijn gevangenisstraf, is Hitler weer op vrije voeten in het najaar 1924. In april 1925 vormt Adolf Hitler te München de *Schutzstaffel* ('beschermafdeling'), die ditmaal optreedt als zijn persoonlijke lijfwacht. Gezien de *Stoßtrupp Hitler* een belangrijke rol had gespeeld tijdens de Hitlerputsch, en hiermee haar onvoorwaardelijke trouw heeft bewezen, is de SS hieruit ontsproten. De SS, met Julius Schreck als eerste leider, wordt officieel erkend op 9 november 1925.

Voor 1914 behoorde de Duitse verfindustrie tot de wereldtop. Deze economische machtspositie verloor ze tijdens de Eerste Wereldoorlog ten gevolge van een embargo. Dit had als resultaat dat verschillende chemische bedrijven gingen samensmelten om sterker op de markt te staan. Op 2 december 1925 smolten een zestal bedrijven samen om zo IG Farben te vormen. De bedrijfsnaam staat voor 'Interessen-Gemeinschaft Farbenindustrie AG'. Een van de oorspronkelijke initiatiefnemers was Carl Bosch, neef van de elektronicafabrikant Robert Bosch. In de loop van de jaren 1920 ontwikkelde het bedrijf zich tot een hoofdrolspeler in de chemie-industrie. Eens de nationaalsocialisten aan de macht zijn in Duitsland, werkt het IG-Farbencomplex nauw met hen samen; de productie van chemische eindproducten stijgt aanzienlijk. Tegen het eind van de jaren 1930 werken er om en bij de 200.000 werknemers voor het bedrijf. Tijdens de Tweede Wereldoorlog ziet IG-Farben haar kans schoon om haar capaciteit uit te breiden door gebruik te maken van dwangarbeiders die hen ter beschikking worden gesteld uit concentratiekampen. Een van de bekendste kampen is Auschwitz III (Monowitz). Het bedrijf vestigt zich er en stelt meer dan 80.000 kampgedetineerden verplicht tewerk (als slaven), onder wie de Italiaanse chemicus Primo Levi.

Zicht op het industriële complex IG-Farben te Monowitz. De dwangarbeiders die er tewerkgesteld zijn, verblijven in het nabijgelegen concentratiekamp Auschwitz III. De bedrijfsleiders vergoeden hun werknemers niet; zij betalen de SS voor de spotgoedkope slavenarbeiders, die een gemiddelde levensverwachting hebben van ongeveer 3 à 4 maanden

© Bundesarchiv, Bild 146-2007-0056 / CC-BY-SA 3.0

NO COMMENT

In deze rubriek geven wij beelden of teksten mee zonder commentaar. Wat weet jij over de inhoud, welk is volgens jou de link met het thema en wat is jouw kritisch standpunt over de gegevens op deze pagina? Stuur jouw mening op naar georges.boschloos@auschwitz.be en maak kans één van onze publicaties naar keuze te winnen.

HET KOLONIALISME TENTOONGESTELD

Wie eind 20e eeuw het museum Darder bezocht, in het uiterste noordoosten van Spanje, kon er in één van de zalen nog op de opgezette restanten van een zwarte jongeman stoten. De leeftijd bij overlijden van de met schoensmeer bijgewerkte dode man werd op iets minder dan 30 jaar geschat. Hij was ongeveer anderhalve meter groot, had ver uiteénstaande tenen en was op een oranje lendendoek na helemaal naakt. De conservator had hem, verwijzend naar zijn Afrikaanse origine, als attributen een speer, een schild, een halsband en een vederen hoofdtooi meegegeven. Zijn ruggengraat was met ijzerdraad verstevigd, zijn lippen met gips gereconstrueerd, op de plaats van zijn ogen zaten donkere kralen en zijn lichaam was met stro gevuld. De bevolking van het Spaanse Banyoles kende hem als 'El negrito', het negertje. De geschiedenis van de stoffelijke overschotten is moeilijk te reconstrueren, maar ze reflecteert de opvattingen van sommige Europese kolonialen uit de 19^e eeuw, die de inheemse Afrikanen als wilden beschouwden, wezens tussen dier en mens, die gestolen, tentoongesteld en verhandeld konden worden.

De Nederlandse journalist Frank Westerman ging in zijn be kroonde reisverslag 'El negro en ik' op zoek naar de oorsprong van de Afri-

▲ Congolees dorp, wereldtentoonstelling Tervuren (1897)

kaanse man. Hij bleek omstreeks 1830 in zuidwest-Afrika overleden te zijn. Tegen de wil van de familie had een Franse taxidermist, Jules Verreaux, hem bij nachte in het grootste geheim opgegraven, naar Frankrijk gesmokkeld, opgezet en tentoongesteld. Het 'stuk' werd aan de Franse zoöloog en professor botanie aan de Parijse *Jardin des Plantes*, Georges Cuvier, te koop aangeboden, maar het kwam niet tot een overeenkomst – kort daarna viel Cuvier ten prooi aan de cholera-epidemie, die in Parijs in 1832 bijna 20.000 slachtoffers eiste.

Een halve eeuw later, in 1888, pronkten de overblijfselen van de onbekende zwarte man op de

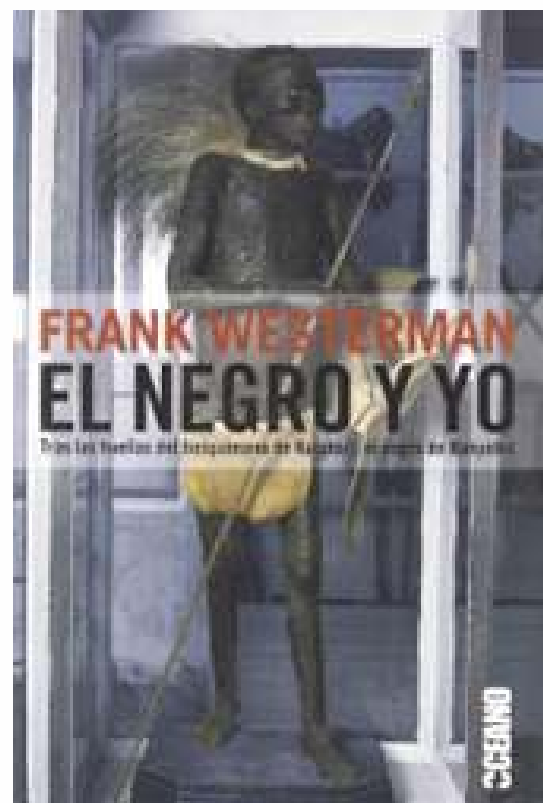
wereldtentoonstelling in Barcelona, waar een groot aantal van de 2,2 miljoen bezoekers, afkomstig uit 27 verschillende landen, de kans kregen ze te bewonderen. Na afloop kregen ze een plaats in het Darder museum, waar Westerman ze in 1983 voor het eerst te zien kreeg.

'El negrito' is niet de enige persoon uit de koloniën die probleemloos als bezienswaardigheid in Europese theaters te kijk werd gezet. Saartjie Baartman (1789-1815), afkomstig uit de Kaapkolonie, werd geacht abnormale vetophopingen in de billen en afhangende genitaliën te hebben. Als de 'Hottentot Venus' werd ze tijdens publieke en pri-

vate voorstellingen in Londen en Parijs bekeken, betast en besproken, in het koloniale en patriarchale discours dat eigen was aan die tijd. Na haar dood werden een gipsen afdruk van haar lichaam, een deel van haar skelet en haar geslachtsorganen op sterk water tentoongesteld in het *Musée de l'Homme* in Parijs. Dat gebeurde ook met een Nubische vrouw en een Ethiopische man van twintig à dertig jaar oud, die tot voor kort in een vitrine van het *Musei Anatomici* van Modena te zien waren. Heel wat musea legden schedelcollecties aan, waarmee ze de vermeende criminaliteit van Afrikaanse en Indonesische volkeren hoopten aan te tonen, en lieten delen van skeletten, craniometrische gegevens en haarstalen in hun toonzalen aan het brede publiek zien. Het museum van Rouen schonk in 2011

het getatoeëerde hoofd van een Maori, dat het sinds 1875 in zijn collectie bewaarde, terug aan Nieuw-Zeeland; het voorbeeld werd na overleg in het Franse parlement door andere Franse musea gevolgd.

Het waren niet enkel stoffelijke overschotten die als objecten aan het brede publiek werden getoond. In heel wat Europese steden werden 'wilden' of 'inheemsen' in geësceneerde Afrikaanse dorpen, wigwams en iglo's, aan kijklustigen blootgesteld. Zoals hij eerder bavianen, hyena's en antilopen had tentoongesteld, opende de Hamburgse dierenhandelaar Carl Hagenbeck in 1875 een 'mensentuin' voor Laplandse Sami, die tot 1932 in 75 shows ten tonele werden gevoerd. Noord-Amerikaanse indianen werden te kijk gezet op de Parijse wereldten-

Spaanse cover van Frank Westermans boek 'El Negro en ik' ▲

toonstelling (1889), Filipino's en Igorot in het *Palacio de Cristal* in Madrid (1887-1896), Somaliërs in het Londense *Crystal Palace* (1895), en Congolezen op de wereldtentoonstelling in Brussel (1897).

De jongste decennia is het protest tegen dit soort uitwassen van het koloniale denken toegenomen. De stoffelijke overschotten van de onbekende zwarte uit Banyoles keerde in 2000, na een jarenlange strijd, terug naar Botswana, waar het met christelijke egards werd begraven (hoewel recent onder-

zoek aangeeft dat de man wellicht uit Zuid-Afrika afkomstig was). De resten van Saartjie Baartman werden in 2002 in het Zuid-Afrikaanse Vergaderingskop begraven, 18 jaar nadat president Nelson Mandela Frankrijk formeel om de overdracht had verzocht. Eerder, in september 2014, had de Franse staat ook al het hoofd van een Caledonische Kanakleider, Ataï, aan het Franse overzeese gebied teruggeschonken. ■

Fabian Van Samang

Meer weten

Charlier, Philippe, *Autopsie des morts célèbres*, Parijs: Editions Tallandier, 2019, 264 p. (hoofdstuk 19)

Frank Westerman, *El negro en ik*, Amsterdam: Uitgeverij Olympus, 2004, 250 p.

Thode-Arora, Hilke, "The Hagenbeck ethnic shows: recruitment, organization and academic and popular responses," in: Dominika Czarnecka en Dagnoslaw Demski, eds. *Staged Otherness*, Amsterdam: AUP, 2022, pp. 43-76.

Ethische reflecties

Vraag als lesgever in de klas wie vindt dat het tentoonstellen van 'El Negro' moet kunnen (en wie vindt van niet). Als de standpunten ingenomen zijn, kan afgetoetst worden *waarom* men dat vindt, welke argumenten men daarvoor heeft.

Vraag ook wie vindt dat menselijke resten moeten terugkeren naar het land van oorsprong – en waarom dat zo is. In het debat kunnen volgende elementen worden betrokken:

* Aan wie moeten de resten dan worden teruggeschonken? Aan de staat (die mogelijks nog niet bestond op het ogenblik dat de resten in het bezit van Europeanen kwamen)? Aan de groep die zich met de overledene identificeert (de Zuid-Afrikanen, de Maori, de Noord-Amerikaanse indianen – ook als

die groep destijds een ideologische tegenstrever was van de overledene? Als Japan stoffelijke overschotten zou hebben van een Chinese nationalist, moet de teruggave dan gebeuren aan de communistische Chinese staat? Of aan Taiwan – dat niet als staat erkend wordt?).

* Welke overschotten moeten teruggeschonken worden? Integrale lichamen? Specifieke onderdelen van lichamen (een hoofd, een stuk huid, een skelet)? Alle lichamelijke onderdelen (een teennagel, een bloeddruuppel, een vingerkootje – en wat moet in dat geval gebeuren met alle relikwieën van heiligen)? Of ook objecten (de lijkstaf waarin een lichaam werd vervoerd, de kledij die de overledene droeg, de stoel waarop hij ooit zat – zelfs als die des-

tijds op legale wijze werden verworven)? Waarom zou er een verschil zijn tussen een lichaam dat aan een persoon of een volk gelinkt kan worden (zoals 'El Negro') – en een lichaamsdeel dat anoniem is (zoals een vingerkootje)? Bestaat er zoiets als menselijke waardigheid? Zo ja, waaruit bestaat die precies, en blijft ze bestaan na de dood (zodat we een overledene na diens dood niet mogen tentoonstellen), en waarom? Kan een mens ervoor kiezen om die waardigheid op te heffen (zoals Jeremy Bentham, die ervoor koos zijn lichaam na zijn dood permanent tentoon te stellen in inkomhal van de universiteit van Londen)? Waarom primeert de vrijheid van het individu hier wel/niet op het beginsel van de menselijke waardigheid?

DAVID TEGEN GOLIATH NEPAL TEGEN DE BRITTEN

HET KLEINE HIMALAYALAND WERD NOOIT GEKOLONISEERD MAAR HAAR SOLDATEN WEL

De Oost-Indische Compagnie (EIC – East India Company) werd opgericht in 1600 en profiteerde vanaf het midden van de 18e eeuw van haar handelsmonopolie in India om haar aandeelhouders aanzienlijk te verrijken. De Compagnie was in feite de koloniale arm van de Britse regering in India, maar beschermde haar belangen met behulp van een eigen privé-leger en troepen die in het reguliere Britse leger dienden. In de jaren 1750 wilde de Compagnie haar handelsnetwerk uitbreiden en een actieve territoriale controle over het subcontinent gaan uitoefenen, meestal door oorlogvoering met de plaatselijke Raja's en koninkrijken. Tijdens de Anglo-Nepalese Oorlog (1814-1816) verloor de EIC verschillende veldslagen tegen de Nepalese Gurkha's, maar behaalde uiteindelijk de overwinning na onderhandelen met een aantal plaatselijke smokkelaars. Onder de indruk van de gevechtvaardigheden van de Gurkha's, namen de Britten hen vanaf dat moment in dienst in hun legers.

Geboorte en uitbreiding van een imperium

De Engelse, later Britse, naamloze vennootschap 'Gouverneur en Compagnie van de Londense handelaren die handeldrijven met Oost-Indië' werd opgericht in 1600. Gaandeweg veranderde de naam in *East India Company* en later naar *British East India Company*. Ze verwierf de controle over het grootste deel van het Indische subcontinent en Hong Kong en vertegenwoordigde tegen het eind van de 18^e eeuw de helft van de wereldhandel op het gebied van grondstoffen zoals katoen, zijde, indigo, suiker, zout, specerijen, salpeter, thee en later ook opium. De compagnie stond ook aan de wieg van de Britse Raj op het Indische subcontinent, dat duurde tot 1947. Tijdens de hoogjaren van de EIC, was zij de grootste onderneming ter wereld in verschillende opzichten en beschikte zij over een eigen strijdkracht onder de vorm van drie presidentiële legers, met in totaal 260.000 soldaten, hetzij dubbel zo groot als het Britse leger.

Robert Clive behaalde beroemde overwinningen voor de Compagnie tegen de heerser van Bengalen, Nawab Siraj ud-Daulah, tijdens de Slag bij Plassey in juni 1757. De Nawab werd vervangen door een marionettenheerser, de enorme staatskas werd in beslag genomen en de systematische uitbuiting van de hulpbronnen en de bevolking van Bengalen begon. De Compagnie behaalde in oktober 1764 een nieuwe beslissende overwinning in de Slag bij Bhaksar tegen de Mogolkeizer Shah Alam II. De keizer verleende de Compagnie toen het recht om de grondinkomsten in Bengalen, Bihar en Orissa te innen. Dit was een belangrijke stap voorwaarts, die de Compagnie voortaan aanzienlijke middelen verschafte om haar handelaren, bases, legers en schepen te ontwikkelen en te beschermen.

De Compagnie zette haar expansie voort door middel van diplomatie en militaire veroveringen. Ze behaalde verschillende overwinningen op het zuidelijke koninkrijk Mysore en tegen de

Marathoconfederatie van hindoeïstische vorsten in Centraal- en Noord-India. Nu een groot deel van India onder haar controle stond, richtten de altijd hebzuchtige Oost-Indische Compagnie en haar nieuwe gouverneur-generaal, de markies van Hastings, hun blik op Tibet, en de weg ernaartoe, op zoek naar nieuwe winstmogelijkheden. Het volgende doelwit van de Oost-Indische Compagnie was dan ook Nepal, waaraan zij in april 1814 de oorlog verklaarde.

Clash met de Gurkha's

Het Himalaya-koninkrijk Nepal met zijn woeste leger van Gurkha's, was al lang in conflict met zijn burens. De Nepalezen wilden zich vooral uitbreiden naar het zuidelijke grensgebied na hun talrijke overwinningen in het westen en het oosten. De Nepalezen en de Britten deelden een grens in het zuiden van ongeveer 700 mijl (1125 km). De Britten probeerden de Nepalese regering te overhalen om hen via Nepal toegang te verlenen tot het legendarische

© Publiek domein

De Slag bij Nalapani was de eerste slag van de Anglo-Nepalese Oorlog. Het fort werd verdedigd door kapitein Balbhadra Kunwar. Generaal-majoor Rollo Gillespie sneuvelde op de eerste dag van het beleg terwijl hij zijn manschappen verzamelde. Ondanks een aanzienlijk numerieke en vuurkrachtige achterstand wisten Balbhadra en zijn 600 man sterke garnizoenssoldaten meer dan een maand stand te houden tegen meer dan 5000 Britse soldaten

Tibet. Ondanks een reeks delegaties, weigerde de Nepalese Durbar (het koninklijk huis) een duimbreed toe te geven. Hoewel handel inderdaad een van de hoofdoelen van de compagnie was, resulteerde dit in een concept van 'politieke veiligheid', dat in wezen neerkwam op een strategie van afschrikking en uitgebreidere bezettingszones. Behoudens de handelsmogelijkheden, was Hastings op zijn hoede voor de heropstanding van de Hindoes en de solidariteit tussen de Marathas, Sikhs en Gurkhas binnen het instortende Mughalrijk. Hij maakte plannen voor een preventieve verovering van de Marathas in centraal India en moest eerst Nepal verlammen om te voorkomen dat hij op twee fronten moest vechten.

In 1814 was een zoveelste grensconflict in de laagvlakte van Terai, de zuidelijke laagvlakte van het huidige Nepal, reden genoeg voor de Britse imperialistische indringers uit India om de oorlog te verklaren aan de koning van het recent verenigde Nepal. Zo'n

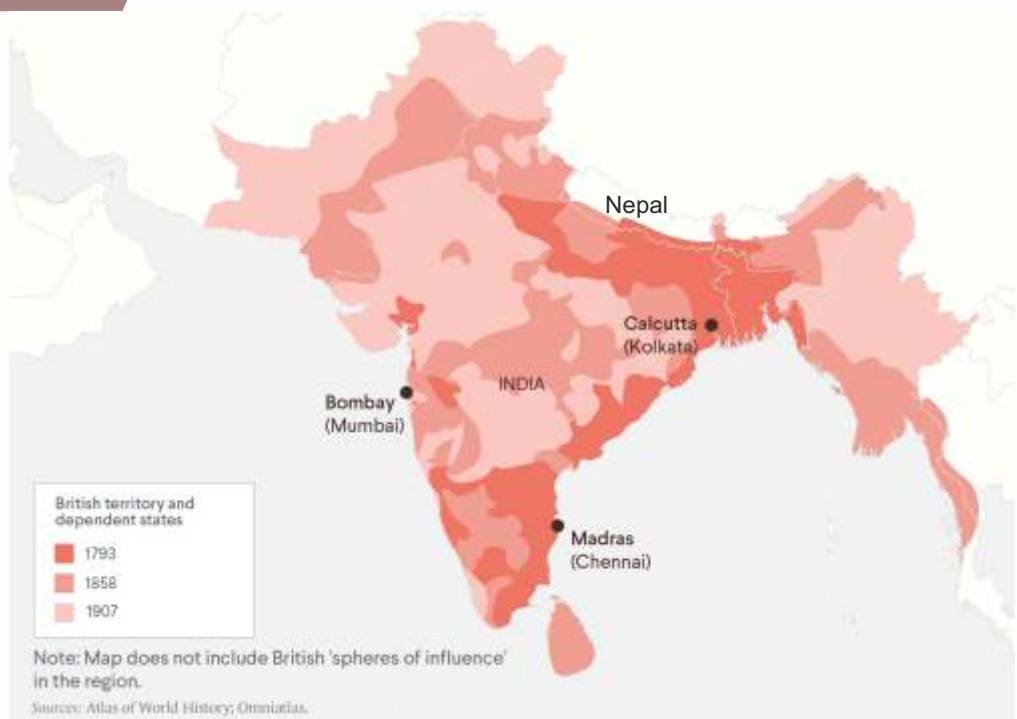
30.000 Britse soldaten dachten dat ze zonder veel problemen 12.000 Nepalezen konden verslaan. Dit idee bleek al snel niet te kloppen.

Hastings stuurde vier afzonderlijke legers naar Nepal, maar drie daarvan werden tijdens hevige gevechten herhaaldelijk verslagen. Het Gurkhaleger, onder leiding van opperbevelhebber Amar Singh Thapa, telde tijdens de oorlog slechts vijf- tot achtduizend manschappen, maar had het voordeel dat het op bekend terrein vocht. Het terrein maakte het moeilijk om de artillerie van de EIC te vervoeren en de nodige logistieke ondersteuning te bieden aan de troepen in het veld. Een belegering moest bijvoorbeeld worden opgegeven omdat er simpelweg geen munitie meer was voor de kanonnen. De forten waarin de Gurkha's zich terugtrokken, waren ook erg moeilijk aan te vallen, omdat veel ervan hoog op heuveltoppen lagen, waardoor een aanval door artillerie en infanterie moeilijk was. Maar bovenal waren de Gurkha's fana-

tieke strijders. Hun beroemde wapen was de khukuri, een lang, gebogen mes dat leek op een machete en dat werd gebruikt als snijwapen, als gereedschap om zich een weg door het bos te bannen en als middel om dode vijanden op klinische wijze te verminken, wat de Gurkha's berucht maakte. De Nepalezen waren ook bewapend met vuurwapens met lont. De tactieken van de Gurkha's waren gebaseerd op guerrillastrijd, waarbij optimaal gebruik werd gemaakt van het ruige en moeilijke terrein van de bergen en bossen. Ze vermeden open veldslagen of grote offensieve operaties, waardoor de Oost-Indische Compagnie zelden gebruik kon maken van haar cavalerie.

De Gurkha's hadden ook het voordeel dat ze zich konden voeden met jacht en visserij en tussen de gevechten door gemakkelijk konden terugkeren naar hun bergdorpen, terwijl de bevoorrading van de Britten, ver van hun bases in Bengalen, zwaar op de proef werd gesteld.

► Het Indische subcontinent werd al gauw onder de voet gelopen, mede dankzij de verdeeldheid van honderden kleine koninkrijken en de vele disputen die de Raja's onderling hadden. Het sterk verenigd koninkrijk Nepal, bleef (samen met Bhutan) een witte vlek op de landkaart

Ochterlony en de overwinning

De meest briljante commandant van de Oost-Indische Compagnie in Nepal was Sir David Ochterlony. Hij leerde van de fouten die zijn collega-commandanten aan het begin van de oorlog hadden gemaakt en begon het tij van de verliezen van de Compagnie te keren. Ochterlony belegerde het belangrijkste Gurkha-fort van Malaon en veroverde Kumaun in mei 1815. De Compagnie probeerde een vredesakkoord te sluiten, maar de Nepalezen weigerden grondgebied of hun onafhankelijkheid af te staan en besloten de strijd voort te zetten. De tijdelijke wapenstilstand stelde de Nepalezen in staat om de drie passen die naar de vallei van Nepal leidden te versterken. De Engelse Compagnie, die niet aan haar proefstuk toe was, nam haar toevlucht tot een list om de vijand te overrompelen. Met de hulp van lokale smokkelaars als gidsen trok een leger van 15.000 man, het

grootste dat ooit in dit conflict was gemobiliseerd, door de heuvels en omzeilde de gebruikelijke versterkte passen. Op 28 februari 1816 behaalde Ochterlony de meest beslissende overwinning van de Oost-Indische Compagnie in Nepal. Er volgden nog meer veldslagen en belegeringen, waarbij Ochterlony de tijd nam om wegen aan te leggen om zijn zware kanonnen in een betere positie te brengen om de Gurkha-forten te vernietigen. De Gurkha's vormden een voortdurende bedreiging voor de bevoorradingslijnen van de Oost-Indische Compagnie, maar hun algemene strategie, die de voorkeur gaf aan defensieve acties boven offensieve acties, zorgde ervoor dat de vijand het initiatief nam. Uiteindelijk, toen Kathmandu rechtstreeks werd bedreigd door Ochterlony en geconfronteerd werd met de meedogenloze campagne van de Oost-Indische Compagnie, die dankzij haar veel grotere midde-

len haar verliezen aan materieel en manschappen voortdurend kon aanvullen, besloten de Nepalezen om vrede te aanvaarden. Krachtens het Verdrag van Sugauli van 1816 werden de Nepalese vorsten gedwongen een permanente Britse resident aan hun hof te ontvangen, zich terug te trekken uit Sikkim en een groot deel van hun grondgebied af te staan aan de Oost-Indische Compagnie, met name de koninkrijken Kumaun en Garhwal. Nepal werd nooit gekoloniseerd, noch door de Britten, noch door andere mogendheden. Een groot aantal Gurkha's werden wel in het leger van de EIC ingelijfd en werden waardevolle bondgenoten van de Oost-Indische Compagnie. Gurkha-bataljons namen met name deel aan de Sikh-oorlogen en speelden een belangrijke rol bij het neerslaan van de Sepoy-opstand van 1857-1858. Ondanks herhaaldelijk ingrijpen van de regering kreeg de compagnie

De Gurkhas werden door de Britten beschreven als extreem strijdlustig, maar tegelijk ook als buitengewoon dapper, zonder vrees, loyaal en respectvol ten opzichte van hun vijanden

De Britse actrice Joanna Lumley zette zich jaren actief in voor de rechten en het welzijn van de Gurkha's. Lumley's band met de Gurkha's komt voort uit het feit dat haar vader diende bij het 6^e Gurkha Rifles. De campagne leidde tot een beleidswijziging, waardoor veel Gurkhaveteranen en hun families zich in het Verenigd Koninkrijk konden vestigen en een volwaardig pensioen konden genieten.

vervolgens te kampen met terugkerende financiële problemen. Ze werd in 1874 ontbonden. Het officiële regeringsapparaat van het Britse Rijk nam de regeringsfuncties en de legers over.

De Gurkha's en de Britten

Tegen de tijd van de Tweede Afghaanse Oorlog (1878-'80) was de dapperheid van de Gurkha-regimenten zodanig gekend, dat ze tot de eersten behoorden die door de Britten werden geselecteerd in geval van een crisis aan de noordwestelijke grens of elders in het Indiase Rijk. Tijdens de Eerste Wereldoorlog dienden meer dan 200.000 Gurkha's in het Britse leger. Ze vochten in Frankrijk bij de slagen om Loos, Givenchy en Neuve Chapelle en in België bij de Slag om Ieper. Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren er aanvankelijk 10 Gurkharegimenten. In totaal dienden er tot slot tijdens de oorlog meer dan 250.000 Gurkha's in 40 gevechtseenheden. Naast

het bewaren van de vrede in India vochten Gurkha's in Syrië, Noord-Afrika, Italië, Griekenland en tegen Japan in de jungles van Birma, Noordoost-India en Singapore. De Gurkha's hebben gediend in Cyprus (1974), tijdens de Falklandoorlog (1982) en de Golfoorlog (1990-'91). In 1994 werden de vier nog bestaande geweerregimenten samengevoegd tot één regiment, de *Royal Gurkha Rifles*. De afgelopen jaren heeft het regiment gediend in Kosovo, Bosnië, Oost-Timor, Sierra Leone en Irak. Tot voor kort ontvingen Gurkhasoldaten, ondanks hun enorme opoffering en onschatbare bijdrage aan de Britse oorlogspanningen, slechts een zesde van het pensioen van hun Engelse collega's. De Engelse regering beweerde dat dit te wijten was aan de lagere kosten van levensonderhoud in Nepal, waar zij verwachtte dat haar Gurkha-soldaten na hun dienstdaag naartoe zouden terugkeren en daar zouden

blijven wonen. Veel Gurkha-veteranen en belangenorganisaties hebben gestreden voor een wijziging van dit koloniale beleid en uiteindelijk kondigde de Britse regering in 2007 aan dat alle Gurkha's die na 1997 met pensioen waren gegaan, recht hadden op het volledige pensioen dat zij verdienden. Het feit dat Gurkhasoldaten na hun minimale dienstdaag van 15 jaar geen Brits staatsburgerschap of het recht om zich in Groot-Brittannië te vestigen kregen, is een andere schending van de rechten van de Gurkha's die eeuwenlang heeft geduurd. Deze situatie werd in 2004 rechtgezet, maar veel groepen en individuen bleven ontevreden vanwege het grote aantal gepensioneerd Gurkha's dat niet in aanmerking kwam voor het nieuwe beleid. In de jaren 1960 werd de *Gurkha Welfare Trust* opgericht om vergeten Gurkhaveteranen te helpen.

Georges Boschloos

EEN UNIEKE ACHTDAAGSE STUDIEREIS VAN 1300 KM DOORHEEN ZUID-OOST POLEN

INSCHRIJVEN KAN VANAF NU

IN HET SPOOR VAN DE
SHOAH
IN POLEN

EEN **WARSAWA**
GESCHIEDKUNDIGE **ŁÓDŹ**
EN HERDENKINGSREIS **RADOM**
DIE VERTREKT BIJ DE **LUBLIN**
VOORMALIGE **ZAMOŚĆ**
GETTO'S, **WŁODAWA**
LANGSHEEN DE **SIEDLCE**
VERZAMEL- EN
DEPORTATIEPLEKKEN **CHEŁMNO NAD NEREM**
GAAT, EN DIE **MAJDANEK**
EINDIGT **BEŁŻEC**
BIJ DE **SOBIBÓR**
UITROEIINGSCENTRA **TREBLINKA**

Prijs per persoon € 800 op basis van een dubbele kamer
€ 950 op basis van een single kamer

Inbegrepen Tickets voor de heen- en terugvluchten (Zaventem-Warschau)
Privétransport ter plaatse
Nederlandstalige gidsen
Inkom op historische sites en in musea
7 overnachtingen in comfortabele hotels
Elke dag uitgebreid ontbijtbuffet
Elke dag warme lunch en warme avondmaaltijd
Logistieke ondersteuning
Uitgebreide pedagogische informatie

Betalingsmodaliteiten 3 gemakkelijke aflossingen (januari/februari/maart 2026)

Wie kan deelnemen? Iedereen met een gezonde interesse voor de problematiek van de Shoah. U hoeft niet *per se* leerkracht te zijn

Info en inschrijvingen via: info@auschwitz.be

Opgelet! De groepen zijn beperkt tot 20 personen

Extra vorming: In juni wordt een extra vormingsdag georganiseerd om u toe te laten de reis comfortabel te kunnen volgen

03/08/2026
10/08/2026

PROGRAMMA

Dag 1

Aankomst in Warschau
Voormalige getto van Warschau
Umschlagplatz

Dag 2

Vroegere getto van Litzmannstadt
(het actuele Łódź).
Umschlagplatz
Museum Radegast
Oude joodse begraafplaats
Uitleg over de joodse rituelen
Chelmno-nad-Nerem.
De 'kasteelsite' en het museum
Tweede site genoemd 'Het bos van Rzuchów'.

Dag 3

Sporen van de vroegere joodse aanwezigheid
en van het vroegere getto van Radom
Lublin
Museum Teatr NN
Vroegere Jesjiva en synagoge
Oude joodse begraafplaats

Dag 4

Het voormalige concentratiekamp/moordcentrum
van Majdanek
Umschlagplatz
Lublin als hoofdkwartier van Aktion Reinhardt
Vrije tijd
Traditionele Pools-Joodse keuken

Dag 5

Zamość
Vroegere getto
Gevangenis Rotunda
Umschlagplatz
Memoriaal van Belzec
Museum

Dag 6

Włodawa
De twee synagogen met uitleg
van de joodse rituelen
Umschlagplatz.
Sobibór.
Bezoek van de site en
het nieuwe museum

Dag 7

Siedlce
Vroegere getto
Joodse begraafplaats
Umschlagplatz
Treblinka
Voormalige moordcentrum
en museum
Afsluitingsceremonie

Dag 8

Warschau
Vrije tijd en bezoek Joods museum POLIN
Terugvlucht naar Brussel

VARIA

PROGRAMMA

- 08:30 Onthaal
- 09:00 Inleiding
- 09:30 Concentratiekampen versus moordcentra, een wereld van verschil
- 10:30 Koffiepauze
- 10:45 *Aktion T4*, de nazistische genadedood
- 11:30 *Einsatzgruppen*, de Holocaust met de kogel
- 12:00 Lunch
- 13:00 Chelmno, het eerste moordcentrum
- 13:45 *Aktion Reinhardt*
- 14:15 Koffiepauze
- 14:30 Belzec, het laboratorium
- 15:00 Sobibór, de frustratie
- 15:30 Treblinka, het primitieve moordcentrum
- 16:00 Birkenau, de perfecte moordfabriek
- 16:30 Besluit en evaluatie

HET NAZI-VERNIETIGINGSPROCES: EEN TECHNISCHE INVALSHOEK

EEN PEDAGOGISCHE VORMINGSDAG GEORGANISEERD DOOR DE VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

Frédéric Crahay en Johan Puttemans

VRIJDAG 28 NOVEMBER 2025
9 - 17UUR

**LES ATELIERS
DES TANNEURS** (Zaal Gamay)
Huidevettersstraat 60A
1000 Brussel

GRATIS TOEGANG
Inlichtingen en
inschrijving (verplicht) via
info@auschwitz.be

Op wandelafstand van BRUSSEL CENTRAAL en BRUSSEL ZUID
Bus 52 en 48 - halte VOSENPLEIN
Metro HALLEPOORT

VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS - STICHTING AUSCHWITZ
WOLSTRAAT 17/BUS 50 - 1000 BRUSSEL - TEL.: +32 (0)2 512 79 98

WWW.AUSCHWITZ.BE
INFO@AUSCHWITZ.BE

Eindredactie: Henri Goldberg
Hoofdredactie: Frédéric Crahay, Johan Puttemans
Redactiesecretaris: Georges Boschloos
Redactiecomité: Dirk Lagast, Jean Cardoen,
Dimitri Roden, Fabian Van Samang
Vertalingen naar het Nederlands: Rudy Trullemans
Graficus: Georges Boschloos

Met de steun van:

 **nationale
loterij**
MEER DAN SPELEN